

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти

кандидат педагогічних наук, доцент

_____ Алла РЕВТЬ

« _____ » _____ 20__ р.

Теорія і практика професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю

Спеціальність 231 Соціальна робота

Бакалаврська робота

на здобуття кваліфікації — бакалавр з соціальної роботи за спеціалізацією
«Соціальна педагогіка»

Автор роботи : студентка групи СРз – 2226 Б
Андріяна-Наталія ГАНУТА _____

Науковий керівник : д. пед. н., професор
Тетяна ЛОГВИНЕНКО _____

Дрогобич, 2026

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ	9
1.1. Сутність та зміст поняття професійної взаємодії у соціально-педагогічній діяльності.....	9
1.2. Особливості професійної взаємодії соціального педагога з дітьми та молоддю.....	12
1.3. Нормативно-правові та етичні засади професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі.....	15
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ	21
2.1. Форми, методи та технології професійної взаємодії у роботі соціального педагога.....	21
2.2. Особливості міжвідомчої взаємодії фахівців у процесі соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді.....	24
2.3. Комунікативна компетентність соціального педагога як основа ефективної професійної взаємодії.....	28
2.4. Стан професійної взаємодії соціальних педагогів і шляхи її вдосконалення.....	32
Висновки до розділу 2.....	38
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	46

АНОТАЦІЯ

У бакалаврському дослідженні аналізуються теоретичні основи професійної взаємодії у процесі соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Розкривається сутність та зміст поняття «професійна взаємодія у соціально-педагогічній діяльності». Визначаються особливості професійної взаємодії соціального педагога з дітьми та молоддю. Подається характеристика нормативно-правових та етичних засад професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі.

У другому розділі роботи розглядається організація та технології професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі. Особлива дослідницька увага звертається на форми, методи та технології професійної взаємодії у роботі соціального педагога. Робиться наголос на важливості комунікативної компетентності соціального педагога як основи ефективної професійної взаємодії. Наводяться результати вивчення стану професійної взаємодії соціальних педагогів і шляхи її вдосконалення в роботі педагогічних працівників закладів освіти.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, професійна взаємодія, соціальний педагог, комунікативна компетентність, вдосконалення.

ANNOTATION

The bachelor's research analyzes the theoretical foundations of professional interaction in the process of socio-pedagogical work with children and youth. The essence and content of the concept of "professional interaction in socio-pedagogical activity" is revealed. The features of the professional interaction of a social educator with children and youth are determined. The characteristics of the regulatory, legal and ethical principles of professional interaction in social and pedagogical work are presented.

The second section of the work examines the organization and technologies of professional interaction in social and pedagogical work. Special research attention is paid to the forms, methods and technologies of professional interaction in the work of a social educator. The article emphasizes the importance of the communicative competence of a social educator as the basis of effective professional interaction. The results of studying the state of professional interaction of social educators and ways of its improvement in the work of pedagogical workers of educational institutions are presented.

Key words: socio-pedagogical activity, professional interaction, social educator, communicative competence, improvement.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується суттєвими соціальними трансформаціями, що зумовлюють необхідність удосконалення системи соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. В умовах економічної нестабільності, військових викликів, посилення соціальної нерівності, міграційних процесів та психологічної напруги особливого значення набуває проблема забезпечення ефективної професійної взаємодії між усіма суб'єктами соціально-педагогічної діяльності. Саме від рівня професійної взаємодії соціального педагога з дітьми, молоддю, батьками, педагогічними працівниками, представниками соціальних служб та громадських організацій значною мірою залежить результативність соціально-педагогічної підтримки та успішність соціалізації особистості.

У сучасних умовах соціально-педагогічна діяльність потребує не лише високого рівня професійної підготовки фахівця, а й сформованості комунікативної культури, здатності до співпраці, партнерства, міжвідомчої взаємодії та ефективного професійного спілкування. Соціальний педагог виступає посередником між дитиною, сім'єю, закладом освіти та соціальним середовищем, координуючи діяльність різних соціальних інституцій з метою забезпечення повноцінного розвитку дітей та молоді. Тому проблема професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі набуває особливої актуальності та потребує ґрунтовного теоретичного й практичного осмислення.

Питання професійної взаємодії у соціальній та соціально-педагогічній діяльності досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці, зокрема О. Безпалько, А. Капська, І. Зверєва, Т. Семигіна, Л. Тюптя, М. Лукашевич, С. Пальчевський, В. Бочарова, П. Тревітік, М. Рауне та інші. У наукових працях розкрито сутність соціально-педагогічної діяльності, визначено особливості професійного спілкування, міжособистісної взаємодії, міжвідомчого партнерства та професійної компетентності соціального педагога.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються практичні аспекти організації професійної взаємодії в сучасних умовах функціонування закладів освіти та соціальних установ, а також питання вдосконалення професійної комунікації у роботі з різними категоріями дітей та молоді.

Актуальність проблеми, її соціальна значущість та недостатній рівень практичного розроблення зумовили вибір теми бакалаврської роботи: **«Теорія і практика професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та проаналізувати практичні аспекти професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю, а також визначити шляхи підвищення її ефективності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати сутність і зміст професійної взаємодії у соціально-педагогічній діяльності.
2. Охарактеризувати особливості професійної взаємодії соціального педагога з дітьми та молоддю.
3. Дослідити форми, методи та технології професійної взаємодії у діяльності соціального педагога.
4. Розкрити стан професійної взаємодії у практиці соціально-педагогічної роботи та розробити рекомендації щодо підвищення рівня її рівня у роботі з дітьми та молоддю.

Об'єкт дослідження – соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

– теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, вивчення наукової літератури з проблеми дослідження;

– емпіричні: спостереження, бесіда, анкетування, аналіз практичного досвіду соціальних педагогів;

– методи математичної статистики для обробки результатів дослідження.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання розроблених рекомендацій у діяльності соціальних педагогів закладів освіти, соціальних служб, центрів соціальної підтримки дітей та молоді з метою підвищення ефективності професійної взаємодії та вдосконалення соціально-педагогічної роботи.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів (7 параграфів) та висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (всього 40 джерел, з них 7 – іноземною мовою) та 5 додатків. Загальний обсяг роботи – 48 сторінок, основна частина – 45 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ

1.1. Сутність та зміст поняття професійної взаємодії у соціально-педагогічній діяльності

Професійна взаємодія у соціально-педагогічній роботі є важливою умовою ефективного функціонування системи соціальної підтримки дітей та молоді. У сучасному суспільстві соціальний педагог виконує не лише функції консультанта чи організатора виховного процесу, але й виступає координатором міжособистісних та міжвідомчих зв'язків, спрямованих на забезпечення гармонійного розвитку особистості. Саме тому теоретичне осмислення сутності професійної взаємодії, її змісту, функцій та особливостей є важливим напрямом сучасних соціально-педагогічних досліджень.

Соціально-педагогічна діяльність має комплексний характер, оскільки охоплює взаємодію з різними категоріями дітей і молоді, сім'ями, педагогічними колективами, соціальними службами, громадськими організаціями та іншими соціальними інституціями. Така діяльність передбачає високий рівень професійної компетентності, комунікативної культури, здатності до співпраці та ефективного професійного спілкування [14; 16].

У науковій літературі поняття «професійна взаємодія» розглядається як процес цілеспрямованої співпраці між фахівцями та іншими учасниками соціально-педагогічного процесу, спрямований на досягнення спільної мети та забезпечення позитивних результатів соціально-виховної діяльності. На думку О. Безпалько, професійна взаємодія є системою взаємовпливів, що реалізуються у процесі професійного спілкування та спільної діяльності [1]. А. Капська визначає професійну взаємодію як основу соціально-педагогічної

діяльності, що забезпечує партнерські відносини між усіма суб'єктами виховного процесу [16].

Особливого значення професійна взаємодія набуває у роботі з дітьми та молоддю, оскільки саме ця категорія населення потребує соціальної підтримки, психологічної допомоги, захисту прав та створення умов для повноцінної соціалізації. Соціальний педагог у процесі професійної діяльності здійснює посередницьку, профілактичну, консультативну, захисну та координаційну функції, реалізація яких неможлива без налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками соціально-педагогічного процесу [18].

Професійна взаємодія базується на принципах гуманізму, партнерства, толерантності, конфіденційності, поваги до особистості дитини та врахування її індивідуальних особливостей. У соціально-педагогічній діяльності важливе значення має створення атмосфери довіри та психологічної безпеки, що сприяє ефективному вирішенню проблем дітей та молоді [28].

Теоретичні засади професійної взаємодії тісно пов'язані з поняттям професійної компетентності соціального педагога. Професійна компетентність охоплює систему знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей та досвіду, необхідних для успішного виконання професійних функцій. Важливою складовою професійної компетентності є комунікативна компетентність, яка передбачає здатність ефективно організовувати процес спілкування, встановлювати контакт із різними категоріями клієнтів, запобігати конфліктам та здійснювати конструктивну взаємодію [17].

У сучасних умовах професійна взаємодія у соціально-педагогічній роботі характеризується міждисциплінарністю та міжвідомчим характером. Це пов'язано з необхідністю комплексного підходу до вирішення проблем дітей та молоді. Соціальний педагог співпрацює з педагогами, психологами, медичними працівниками, представниками служб у справах дітей, правоохоронних органів, громадських організацій та волонтерських

об'єднань. Така взаємодія сприяє координації діяльності різних установ і забезпечує ефективну підтримку дітей та молоді [26].

Важливим аспектом професійної взаємодії є професійне спілкування. Воно виступає основним інструментом реалізації соціально-педагогічної діяльності та забезпечує обмін інформацією, встановлення емоційного контакту, формування довірливих відносин і координацію спільної діяльності. Успішність професійного спілкування залежить від рівня емпатії, толерантності, комунікативної культури та здатності соціального педагога до рефлексії [21].

Суттєвий вплив на ефективність професійної взаємодії мають етичні норми професійної діяльності. Соціальний педагог повинен дотримуватися принципів професійної етики, поважати права та свободи дитини, забезпечувати конфіденційність отриманої інформації, уникати дискримінації та діяти в інтересах клієнта [25]. Етичні засади професійної взаємодії є важливою умовою формування довірливих відносин між соціальним педагогом та дітьми, молоддю і їхніми сім'ями.

Нормативно-правову основу професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі становлять Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про соціальні послуги», «Про охорону дитинства», а також міжнародні документи щодо захисту прав дітей та молоді. Законодавча база визначає основні напрями діяльності соціального педагога, його професійні повноваження та механізми взаємодії між різними суб'єктами соціальної роботи [11; 12; 13].

На сучасному етапі розвитку системи соціальної підтримки дітей та молоді особливого значення набуває партнерський підхід до організації професійної взаємодії. Партнерство передбачає активну участь усіх учасників соціально-педагогічного процесу у вирішенні проблем дитини, спільне прийняття рішень, взаємну відповідальність та координацію дій. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності соціально-педагогічної діяльності та

створенню сприятливого соціального середовища для розвитку дітей і молоді [29].

Таким чином, професійна взаємодія у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю є складним багатокomпонентним процесом, який охоплює систему професійних контактів, співпраці та партнерських відносин між усіма суб'єктами соціально-педагогічної діяльності. Її ефективність залежить від рівня професійної компетентності соціального педагога, сформованості комунікативних умінь, дотримання етичних принципів та здатності до міжвідомчої співпраці. Теоретичне обґрунтування професійної взаємодії створює основу для подальшого дослідження практичних аспектів організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю.

1.2. Особливості професійної взаємодії соціального педагога з дітьми та молоддю

Професійна взаємодія соціального педагога з дітьми та молоддю є важливою складовою соціально-педагогічної діяльності, оскільки спрямована на забезпечення умов для гармонійного розвитку особистості, її соціалізації, захисту прав та підтримки у складних життєвих обставинах. Ефективність такої взаємодії значною мірою залежить від урахування вікових, психологічних, соціальних та індивідуальних особливостей дітей і молоді, а також від професійної компетентності фахівця.

У сучасних умовах соціальний педагог працює з різними категоріями дітей та молоді: дітьми з неблагополучних сімей, внутрішньо переміщеними особами, дітьми з особливими освітніми потребами, підлітками групи ризику, обдарованою молоддю, молодими людьми, які потребують соціальної підтримки та адаптації. Кожна з цих категорій має специфічні потреби, що вимагає від соціального педагога індивідуального підходу та гнучкості у професійній взаємодії [14].

Однією з головних особливостей професійної взаємодії соціального педагога з дітьми та молоддю є гуманістична спрямованість діяльності. У центрі соціально-педагогічної роботи перебуває особистість дитини чи молодшої людини, її потреби, інтереси, права та можливості. Соціальний педагог повинен створювати умови для самореалізації особистості, розвитку її соціальної активності, формування позитивної самооцінки та життєвих компетентностей [16].

Важливим аспектом професійної взаємодії є встановлення довірливих взаємин між соціальним педагогом і дитиною. Довіра виступає основою ефективної комунікації та сприяє відкритості у спілкуванні. Діти та молодь часто стикаються з труднощами у сімейному, навчальному чи соціальному середовищі, тому потребують підтримки, розуміння та емоційної безпеки. Соціальний педагог повинен володіти навичками емпатійного слухання, толерантного ставлення та педагогічного такту [17].

Особливістю взаємодії з підлітками є необхідність урахування вікових психологічних характеристик. Підлітковий вік характеризується прагненням до самостійності, підвищеною емоційністю, нестабільністю поведінки та потребою у самоствердженні. У цей період особливого значення набуває партнерський стиль спілкування, який базується на взаємоповазі, підтримці та співробітництві. Авторитарний стиль взаємодії часто викликає опір та конфлікти, тоді як демократичний підхід сприяє формуванню позитивних міжособистісних відносин [18].

У роботі з молоддю соціальний педагог приділяє увагу питанням професійного самовизначення, соціальної адаптації, розвитку громадянської активності, формування здорового способу життя та профілактики негативних явищ. Молоді люди потребують допомоги у визначенні життєвих цілей, подоланні кризових ситуацій та розвитку соціальних компетентностей. Тому професійна взаємодія повинна мати консультативний, мотиваційний і підтримувальний характер [27].

Суттєвою особливістю професійної взаємодії є її багатосуб'єктність. Соціальний педагог взаємодіє не лише з дітьми та молоддю, але й з батьками, педагогами, психологами, представниками соціальних служб, медичними працівниками та громадськими організаціями. Така співпраця забезпечує комплексний підхід до вирішення проблем дитини та створює умови для ефективної соціально-педагогічної підтримки [29].

У процесі професійної взаємодії важливе місце посідає комунікативна компетентність соціального педагога. Вона охоплює здатність встановлювати контакт, підтримувати конструктивний діалог, запобігати конфліктам, переконувати, мотивувати та здійснювати психологічну підтримку. Комунікативна компетентність забезпечує ефективність соціально-педагогічної роботи та сприяє формуванню позитивного соціального середовища [21].

Особливого значення у сучасних умовах набуває профілактична спрямованість професійної взаємодії. Соціальний педагог здійснює профілактику девіантної поведінки, булінгу, насильства, шкідливих звичок, соціального сирітства та інших негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі. Для цього використовуються різноманітні форми роботи: тренінги, бесіди, консультації, соціально-педагогічні проєкти, просвітницькі заходи, інтерактивні методи навчання [26].

В умовах реформування системи освіти та розвитку інклюзивного середовища соціальний педагог також здійснює професійну взаємодію з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Така діяльність вимагає дотримання принципів інклюзії, толерантності та недискримінації. Соціальний педагог сприяє адаптації дитини до освітнього середовища, підтримує її соціальні контакти та координує співпрацю між усіма учасниками освітнього процесу [19].

Важливою умовою ефективної професійної взаємодії є дотримання етичних принципів діяльності соціального педагога. Фахівець повинен

поважати гідність дитини, забезпечувати конфіденційність інформації, уникати проявів дискримінації та діяти відповідно до інтересів клієнта. Етична культура соціального педагога сприяє формуванню позитивного іміджу професії та підвищує рівень довіри до соціально-педагогічної діяльності [25].

У професійній взаємодії важливу роль відіграє також використання сучасних соціально-педагогічних технологій. До них належать інтерактивні методи навчання, тренінгові технології, технології соціального проектування, медіація, арттерапія, інформаційно-комунікаційні технології та інші інноваційні форми роботи. Їх використання дозволяє підвищити активність дітей та молоді, сприяє розвитку навичок співпраці, комунікації та самореалізації [6].

Отже, професійна взаємодія соціального педагога з дітьми та молоддю є складним багатогранним процесом, який базується на принципах гуманізму, партнерства, толерантності та індивідуального підходу. Ефективність такої взаємодії залежить від професійної компетентності соціального педагога, рівня його комунікативної культури, вміння встановлювати довірливі взаємини та організувати міжвідомчу співпрацю. Урахування вікових та соціально-психологічних особливостей дітей і молоді забезпечує результативність соціально-педагогічної роботи та сприяє успішній соціалізації особистості.

1.3. Нормативно-правові та етичні засади професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі

Професійна взаємодія у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю здійснюється відповідно до визначених нормативно-правових та етичних засад, які регулюють діяльність соціального педагога, визначають права й обов'язки учасників соціально-педагогічного процесу та забезпечують захист інтересів дітей і молоді. У сучасних умовах розвитку соціальної сфери

та реформування системи освіти дотримання законодавчих і морально-етичних норм є необхідною умовою ефективної професійної діяльності соціального педагога.

Нормативно-правова база соціально-педагогічної роботи в Україні ґрунтується на положеннях Конституції України, міжнародних правових актах, законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, нормативних документах Міністерства освіти і науки України та інших державних органів. Ці документи визначають основні принципи соціального захисту дітей і молоді, забезпечення їхніх прав, створення умов для повноцінного розвитку та соціалізації [11].

Основним міжнародним документом, що визначає права дітей, є Конвенція ООН про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році. Конвенція проголошує право кожної дитини на освіту, соціальний захист, охорону здоров'я, захист від насильства, експлуатації та дискримінації. Положення цього документа є основою для організації соціально-педагогічної діяльності та професійної взаємодії з дітьми та молоддю. Соціальний педагог у своїй діяльності повинен керуватися принципом пріоритетності інтересів дитини та забезпечувати реалізацію її законних прав [14].

Важливе значення у сфері соціально-педагогічної роботи має Закон України «Про освіту», який визначає основні принципи державної політики у сфері освіти, гарантує право кожної особистості на якісну освіту та безпечне освітнє середовище [12]. Закон акцентує увагу на необхідності створення умов для всебічного розвитку особистості, формування громадянських і соціальних компетентностей, виховання поваги до прав і свобод людини. У межах професійної взаємодії соціальний педагог забезпечує соціальний супровід учнів, сприяє адаптації дітей до освітнього середовища та організовує взаємодію між учасниками освітнього процесу.

Одним із ключових нормативних документів у сфері соціально-педагогічної діяльності є Закон України «Про соціальні послуги», який

визначає організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, що перебувають у складних життєвих обставинах [11]. Закон регламентує діяльність соціальних працівників і соціальних педагогів, визначає принципи адресності, доступності, добровільності, гуманності та конфіденційності соціальних послуг. Відповідно до цього документа професійна взаємодія повинна здійснюватися на основі поваги до гідності особистості та забезпечення її прав.

Важливу роль у регулюванні професійної діяльності соціального педагога відіграє Закон України «Про охорону дитинства» [13]. У ньому визначено основні напрями державної політики щодо захисту прав дітей, забезпечення їх соціального захисту та створення умов для фізичного, духовного й інтелектуального розвитку. Соціальний педагог у процесі професійної взаємодії повинен здійснювати профілактику негативних явищ, захищати права дітей та сприяти формуванню безпечного соціального середовища.

Нормативно-правову основу професійної взаємодії доповнюють державні програми та стратегії у сфері освіти й соціального захисту. Зокрема, Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі передбачає створення умов для психологічного комфорту, запобігання булінгу, розвитку партнерських відносин між учасниками освітнього процесу та забезпечення соціальної підтримки дітей і молоді [23].

Важливою складовою професійної взаємодії є дотримання етичних норм соціально-педагогічної діяльності. Професійна етика соціального педагога являє собою систему моральних принципів, норм і правил поведінки, що визначають характер взаємин між фахівцем та клієнтами, колегами, представниками соціальних інституцій. Етичні засади професійної діяльності забезпечують гуманістичну спрямованість соціально-педагогічної роботи та формують позитивний імідж професії [25].

Одним із основних етичних принципів професійної взаємодії є принцип гуманізму. Він передбачає повагу до особистості дитини, визнання її унікальності, права на власну думку та свободу самовираження. Соціальний педагог повинен створювати умови для розвитку особистості, підтримувати її соціальну активність та сприяти реалізації потенційних можливостей [16].

Не менш важливим є принцип конфіденційності. У процесі професійної діяльності соціальний педагог отримує інформацію особистого характеру про дітей, молодь та їхні сім'ї. Збереження конфіденційності є необхідною умовою довірливих взаємин та професійної етики. Розголошення інформації можливе лише у випадках, передбачених законодавством, або за згодою клієнта [21].

Принцип толерантності передбачає повагу до індивідуальних особливостей, світогляду, соціального статусу, національності, релігійних переконань та культурних відмінностей клієнтів. Соціальний педагог повинен уникати проявів дискримінації, упередженого ставлення та нетерпимості. Толерантність є важливою умовою ефективної професійної взаємодії та створення позитивного психологічного клімату [28].

У професійній діяльності соціальний педагог також повинен дотримуватися принципу професійної компетентності. Це означає необхідність постійного вдосконалення професійних знань, умінь і навичок, розвитку комунікативної культури та готовності до впровадження сучасних соціально-педагогічних технологій. Професійна компетентність сприяє підвищенню ефективності взаємодії та забезпечує якість соціально-педагогічної допомоги [17].

Важливе місце у професійній взаємодії посідає принцип партнерства. Соціальний педагог повинен будувати взаємини з дітьми та молоддю на основі співробітництва, взаємної довіри та поваги. Партнерський підхід передбачає активне залучення дітей та молоді до прийняття рішень, спільне визначення шляхів вирішення проблем та формування відповідальності за результати діяльності [29].

Етичні норми регулюють також взаємини соціального педагога з колегами та представниками інших професій. У процесі міжвідомчої взаємодії важливими є взаємоповага, професійна солідарність, готовність до співпраці та дотримання норм професійного спілкування. Координація діяльності різних фахівців забезпечує комплексний підхід до вирішення соціальних проблем дітей та молоді [20].

Таким чином, нормативно-правові та етичні засади професійної взаємодії є важливою основою соціально-педагогічної діяльності. Законодавчі акти визначають права, обов'язки та механізми соціального захисту дітей і молоді, а етичні принципи регулюють моральні аспекти професійної діяльності соціального педагога. Дотримання нормативно-правових і етичних вимог сприяє формуванню довірливих взаємин, забезпечує ефективність професійної взаємодії та створює умови для успішної соціалізації дітей та молоді.

Висновки до розділу 1

У першому розділі бакалаврської роботи здійснено теоретичний аналіз проблеми професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю. На основі опрацювання наукової літератури, нормативно-правових документів та сучасних підходів до організації соціально-педагогічної діяльності визначено сутність, особливості та основні засади професійної взаємодії соціального педагога.

З'ясовано, що професійна взаємодія є складним багатокomпонентним процесом, який охоплює систему професійних контактів, співпраці та партнерських взаємин між соціальним педагогом, дітьми, молоддю, батьками, педагогічними працівниками та представниками різних соціальних інституцій. Основою ефективної професійної взаємодії виступають гуманістичний підхід, комунікативна культура, професійна компетентність та здатність до міжвідомчої співпраці.

Встановлено, що професійна взаємодія соціального педагога з дітьми та молоддю має низку специфічних особливостей. Вона базується на принципах гуманізму, індивідуального підходу, толерантності, довіри та партнерства. У процесі взаємодії соціальний педагог повинен ураховувати вікові, психологічні та соціальні особливості дітей і молоді, створювати сприятливий психологічний клімат та забезпечувати підтримку особистості у процесі її соціалізації.

Доведено, що важливою умовою результативної професійної взаємодії є сформованість комунікативної компетентності соціального педагога. Вона передбачає здатність до конструктивного спілкування, встановлення довірливих взаємин, попередження конфліктів, здійснення консультативної та профілактичної роботи. Особливого значення у сучасних умовах набуває використання інтерактивних методів, соціально-педагогічних технологій та інноваційних форм роботи з дітьми та молоддю.

У ході дослідження встановлено, що професійна взаємодія у соціально-педагогічній роботі здійснюється відповідно до нормативно-правових та етичних засад. Основу законодавчого забезпечення становлять Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про соціальні послуги», «Про охорону дитинства», міжнародні документи щодо захисту прав дітей та молоді. Визначено, що етичні принципи професійної діяльності – гуманізм, конфіденційність, толерантність, професійна відповідальність та партнерство – є необхідною умовою ефективної соціально-педагогічної взаємодії.

Отже, теоретичний аналіз проблеми дозволив зробити висновок, що професійна взаємодія є важливою складовою соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю та виступає необхідною умовою успішної соціалізації особистості, забезпечення її соціального захисту та гармонійного розвитку. Отримані результати створюють теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження організації та практичних аспектів професійної взаємодії у діяльності соціального педагога.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ

2.1. Форми, методи та технології професійної взаємодії у роботі соціального педагога

Сучасна соціально-педагогічна діяльність характеризується складністю та багатогранністю професійних завдань, що потребує ефективної організації професійної взаємодії між усіма учасниками соціально-виховного процесу. У роботі з дітьми та молоддю соціальний педагог виконує функції координатора, консультанта, посередника, організатора соціальної підтримки та захисту прав особистості. Реалізація цих функцій можлива лише за умови використання сучасних форм, методів і технологій професійної взаємодії.

Організація професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі передбачає створення системи партнерських взаємин між соціальним педагогом, дитиною, сім'єю, педагогічним колективом, соціальними службами та громадськими організаціями. Така взаємодія забезпечує комплексний підхід до вирішення соціальних, психологічних та педагогічних проблем дітей і молоді, сприяє координації діяльності різних соціальних інституцій та підвищує ефективність соціально-педагогічної підтримки [14].

Однією з важливих умов організації професійної взаємодії є дотримання принципів партнерства, гуманізму, толерантності, добровільності та індивідуального підходу. Соціальний педагог повинен забезпечувати сприятливий психологічний клімат, підтримувати атмосферу взаємної довіри та співпраці, створювати умови для активної участі дітей і молоді у процесі вирішення власних проблем [16].

У сучасній соціально-педагогічній практиці використовуються різноманітні форми професійної взаємодії. До індивідуальних форм належать консультації, бесіди, соціально-педагогічний супровід, індивідуальна

профілактична робота, наставництво. Вони дозволяють враховувати індивідуальні особливості дитини, її потреби, психологічний стан та життєві обставини. Індивідуальна взаємодія сприяє встановленню довірливих взаємин між соціальним педагогом та клієнтом і забезпечує ефективність соціально-педагогічної підтримки [6].

Групові форми професійної взаємодії передбачають організацію тренінгів, дискусій, круглих столів, виховних заходів, соціально-психологічних занять, волонтерських проєктів та програм соціальної адаптації. Такі форми роботи сприяють розвитку комунікативних навичок, соціальної активності, вміння працювати у команді, формуванню толерантності та відповідальності [18].

Особливого значення у сучасних умовах набувають інтерактивні технології професійної взаємодії. Інтерактивні методи забезпечують активну участь дітей та молоді у процесі соціально-педагогічної діяльності, сприяють формуванню навичок співробітництва, самостійності та критичного мислення. До найбільш поширених інтерактивних технологій належать тренінгові методики, рольові ігри, кейс-методи, проєктна діяльність, мозковий штурм, арттерапія, форум-театр та медіація [29].

У роботі з дітьми та молоддю важливе місце посідають технології соціально-педагогічного супроводу. Соціально-педагогічний супровід спрямований на створення умов для успішної соціалізації особистості, подолання труднощів та забезпечення соціальної підтримки у складних життєвих обставинах. Соціальний педагог здійснює діагностику потреб дитини, планує індивідуальну програму допомоги, координує взаємодію між різними спеціалістами та контролює результати соціально-педагогічної роботи [19].

Важливою складовою організації професійної взаємодії є профілактична діяльність. Соціальний педагог проводить профілактику булінгу, насильства, правопорушень, шкідливих звичок, девіантної поведінки та інших негативних

явищ у дитячому та молодіжному середовищі. Профілактична робота здійснюється через просвітницькі заходи, тренінги, бесіди, соціальні акції, інформаційні кампанії та залучення дітей до суспільно корисної діяльності [26].

Суттєву роль у професійній взаємодії відіграє міжвідомча співпраця. У сучасних умовах жодна соціальна проблема не може бути ефективно вирішена без координації діяльності різних установ та фахівців. Соціальний педагог взаємодіє з педагогами, психологами, представниками служб у справах дітей, центрами соціальних служб, правоохоронними органами, медичними установами, громадськими організаціями та волонтерами. Така взаємодія дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем дітей та молоді [20].

Однією з актуальних технологій професійної взаємодії є медіація. Соціально-педагогічна медіація використовується для врегулювання конфліктів у дитячому та молодіжному середовищі, формування навичок мирного вирішення суперечок та розвитку культури спілкування. Використання медіаційних технологій сприяє зниженню рівня агресії, конфліктності та психологічної напруги у колективі [21].

У сучасних умовах цифровізації суспільства важливого значення набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній взаємодії. Соціальні педагоги активно використовують онлайн-консультування, дистанційні форми підтримки, соціальні мережі, цифрові освітні платформи та електронні ресурси для організації комунікації з дітьми та молоддю. Інформаційні технології дозволяють розширити можливості соціально-педагогічної роботи та забезпечити оперативність взаємодії [27].

Ефективність організації професійної взаємодії значною мірою залежить від рівня професійної компетентності соціального педагога. Важливими професійними якостями є комунікабельність, емпатія, толерантність, стресостійкість, здатність до самоаналізу, уміння працювати в команді та

готовність до професійного самовдосконалення. Соціальний педагог повинен володіти сучасними технологіями роботи, знати нормативно-правову базу та вміти організовувати ефективну співпрацю між усіма учасниками соціально-педагогічного процесу [17].

У процесі організації професійної взаємодії важливе значення має створення безпечного та підтримувального освітнього середовища. Соціальний педагог сприяє формуванню позитивного психологічного клімату, розвитку культури толерантності, попередженню дискримінації та забезпеченню емоційного благополуччя дітей і молоді. Особливо актуальним це є в умовах воєнного стану та соціальної нестабільності, коли значна частина дітей потребує психологічної підтримки та соціальної адаптації [23].

Таким чином, організація та технології професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі є важливою умовою ефективної підтримки дітей та молоді. Використання сучасних форм, методів та технологій професійної взаємодії сприяє підвищенню результативності соціально-педагогічної діяльності, формуванню позитивного соціального середовища та забезпеченню успішної соціалізації особистості. Комплексний характер професійної взаємодії вимагає від соціального педагога високого рівня професійної компетентності, готовності до міжвідомчої співпраці та постійного вдосконалення професійних умінь.

2.2. Особливості міжвідомчої взаємодії фахівців у процесі соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді

У сучасних умовах розвитку соціальної та освітньої сфер ефективна соціально-педагогічна підтримка дітей та молоді неможлива без налагодження міжвідомчої взаємодії різних фахівців та установ. Складність соціальних проблем, з якими стикаються діти та молодь, потребує комплексного підходу, координації діяльності різних соціальних інституцій та об'єднання

професійних ресурсів для забезпечення повноцінної допомоги особистості. Саме тому міжвідомча взаємодія є важливим напрямом соціально-педагогічної діяльності та необхідною умовою ефективного соціального супроводу дітей і молоді.

Міжвідомча взаємодія у соціально-педагогічній роботі являє собою систему професійної співпраці між закладами освіти, соціальними службами, медичними установами, правоохоронними органами, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами соціального захисту населення. Основною метою такої взаємодії є координація спільних дій щодо забезпечення прав, соціального захисту, виховання, розвитку та підтримки дітей і молоді [20].

Соціальний педагог у системі міжвідомчої взаємодії виконує координувальну функцію. Він забезпечує зв'язок між різними установами, організовує обмін інформацією, координує спільну діяльність фахівців та здійснює соціальний супровід дитини або молодої людини. Саме соціальний педагог часто виступає посередником між сім'єю, закладом освіти та соціальними службами, забезпечуючи комплексний підхід до вирішення проблем клієнта [14].

Особливого значення міжвідомча взаємодія набуває у роботі з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. До цієї категорії належать діти-сироти, діти з малозабезпечених та неблагополучних сімей, внутрішньо переміщені особи, діти з інвалідністю, підлітки з девіантною поведінкою, жертви насильства або булінгу. У таких випадках для надання ефективної допомоги необхідною є співпраця педагогів, психологів, медичних працівників, представників служб у справах дітей, центрів соціальних служб, правоохоронних органів та громадських організацій [26].

Одним із ключових напрямів міжвідомчої взаємодії є співпраця соціального педагога із закладами освіти. Заклад освіти є важливим середовищем соціалізації дітей та молоді, тому саме в освітньому просторі

виявляються проблеми адаптації, міжособистісних конфліктів, девіантної поведінки чи соціальної дезадаптації. Соціальний педагог співпрацює з класними керівниками, практичними психологами, адміністрацією закладу освіти та педагогічним колективом з метою створення безпечного та сприятливого освітнього середовища [12].

Важливим напрямом міжвідомчої взаємодії є співробітництво із соціальними службами та центрами соціальної підтримки. Центри соціальних служб здійснюють соціальний супровід сімей, консультування, соціальну адаптацію, кризове втручання та інші види допомоги дітям і молоді. Соціальний педагог взаємодіє з фахівцями соціальних служб у процесі оцінки потреб дитини, розроблення індивідуальних планів допомоги та реалізації програм соціального захисту [11].

Суттєву роль у міжвідомчій взаємодії відіграє співпраця з медичними установами. Соціальний педагог бере участь у вирішенні питань збереження фізичного та психічного здоров'я дітей та молоді, організації профілактичної роботи, формування здорового способу життя, підтримки дітей з особливими освітніми потребами та осіб, які потребують медико-соціальної допомоги. У процесі взаємодії медичні працівники надають інформацію про стан здоров'я дитини, рекомендації щодо соціальної адаптації та психологічної підтримки [27].

В умовах поширення негативних явищ у молодіжному середовищі важливого значення набуває співпраця соціального педагога з правоохоронними органами та службами ювенальної превенції. Така взаємодія спрямована на профілактику правопорушень, булінгу, насильства, залежностей, злочинності серед неповнолітніх та захист прав дітей. Соціальний педагог бере участь у профілактичних заходах, здійснює інформаційно-просвітницьку роботу та сприяє ресоціалізації підлітків групи ризику [23].

Однією з важливих особливостей міжвідомчої взаємодії є партнерство з громадськими та волонтерськими організаціями. Громадські організації активно реалізують соціальні проекти, благодійні програми, тренінги, молодіжні ініціативи та заходи психологічної підтримки. Соціальний педагог співпрацює з ними з метою залучення дітей та молоді до суспільно корисної діяльності, розвитку соціальної активності та розширення можливостей соціальної підтримки [29].

У сучасних умовах важливою особливістю міжвідомчої взаємодії є її командний характер. Для ефективного вирішення соціальних проблем створюються мультидисциплінарні команди, до складу яких входять соціальні педагоги, психологи, соціальні працівники, медичні фахівці, юристи, педагоги та представники інших професій. Командний підхід забезпечує комплексне вивчення проблеми, координацію дій та ефективне використання професійних ресурсів [21].

Ефективність міжвідомчої взаємодії значною мірою залежить від рівня професійної комунікації між фахівцями. Важливими умовами успішної співпраці є взаємна довіра, професійна відповідальність, чіткий розподіл функцій, дотримання етичних норм та готовність до співробітництва. Соціальний педагог повинен володіти навичками ділового спілкування, ведення переговорів, медіації та організації спільної діяльності [17].

Однією з проблем міжвідомчої взаємодії є недостатній рівень координації між різними установами, дублювання функцій, обмежений обмін інформацією та недостатня підготовка фахівців до командної роботи. У деяких випадках спостерігається формальний характер співпраці між соціальними інституціями, що негативно впливає на ефективність соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді [25].

Для підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії важливо вдосконалювати систему професійної підготовки соціальних педагогів, розвивати комунікативну компетентність фахівців, впроваджувати сучасні

технології соціального партнерства та цифрові засоби координації діяльності. Значну роль у цьому процесі відіграє організація спільних семінарів, тренінгів, міжвідомчих нарад та професійних консультацій [6].

Таким чином, міжвідомча взаємодія є важливою складовою соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді. Вона забезпечує комплексний підхід до вирішення соціальних проблем, сприяє координації діяльності різних установ і фахівців та підвищує ефективність соціально-педагогічної роботи. Успішна міжвідомча співпраця потребує високого рівня професійної компетентності соціального педагога, готовності до партнерства, комунікації та організації спільної діяльності в інтересах дітей і молоді.

2.3. Комунікативна компетентність соціального педагога як основа ефективної професійної взаємодії

У сучасних умовах розвитку соціально-педагогічної діяльності особливого значення набуває проблема формування комунікативної компетентності соціального педагога. Саме комунікація є основним засобом професійної взаємодії у роботі з дітьми, молоддю, сім'ями, педагогічними працівниками та представниками соціальних інституцій. Від рівня сформованості комунікативної компетентності значною мірою залежить ефективність соціально-педагогічної підтримки, результативність професійного спілкування та успішність вирішення соціальних проблем особистості.

Комунікативна компетентність соціального педагога являє собою інтегровану професійну якість особистості, яка охоплює систему знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей, необхідних для ефективного професійного спілкування. Вона забезпечує здатність фахівця встановлювати контакт із різними категоріями клієнтів, організовувати

конструктивний діалог, координувати спільну діяльність та створювати позитивний психологічний клімат у процесі професійної взаємодії [17].

У структурі комунікативної компетентності соціального педагога виділяють кілька взаємопов'язаних компонентів: когнітивний, емоційний, поведінковий та рефлексивний. Когнітивний компонент включає знання з психології спілкування, педагогіки, конфліктології, соціальної психології та особливостей міжособистісної взаємодії. Емоційний компонент пов'язаний із розвитком емпатії, емоційної стійкості, толерантності та здатності до співпереживання. Поведінковий компонент охоплює практичні навички професійного спілкування, ведення переговорів, консультування, переконання та врегулювання конфліктів. Рефлексивний компонент передбачає здатність соціального педагога аналізувати власну професійну діяльність, оцінювати результати взаємодії та вдосконалювати комунікативні вміння [21].

Однією з найважливіших складових комунікативної компетентності є вміння встановлювати довірливий контакт із дітьми та молоддю. У соціально-педагогічній роботі довіра виступає основою конструктивної взаємодії, оскільки саме вона забезпечує відкритість у спілкуванні, готовність до співпраці та позитивне ставлення до соціального педагога. Для встановлення довірливих взаємин фахівець повинен демонструвати щирість, доброзичливість, повагу до особистості дитини, вміння слухати та розуміти її емоційний стан [14].

Особливого значення комунікативна компетентність набуває у роботі з підлітками та молоддю. Підлітковий вік характеризується емоційною нестабільністю, прагненням до самостійності, підвищеною чутливістю до оцінювання та потребою у визнанні. У процесі професійної взаємодії соціальний педагог повинен використовувати демократичний стиль спілкування, який базується на партнерстві, взаємоповазі та підтримці. Авторитарний стиль взаємодії часто викликає опір, конфлікти та зниження рівня довіри [18].

Комунікативна компетентність соціального педагога тісно пов'язана з умінням здійснювати активне слухання. Активне слухання передбачає уважне ставлення до співрозмовника, уточнення інформації, підтримку емоційного контакту та використання невербальних засобів комунікації. Такі навички дозволяють соціальному педагогу краще розуміти потреби дітей та молоді, своєчасно виявляти проблеми та надавати ефективну підтримку [20].

Важливою складовою професійної комунікації є невербальне спілкування. Міміка, жести, інтонація, темп мовлення, візуальний контакт та інші невербальні засоби впливають на емоційне сприйняття інформації та характер взаємодії. Соціальний педагог повинен уміти контролювати власну поведінку, демонструвати відкритість та емоційну врівноваженість, оскільки невербальні сигнали часто визначають рівень довіри до фахівця [6].

У професійній діяльності соціальний педагог часто стикається з конфліктними ситуаціями, тому важливим компонентом комунікативної компетентності є конфліктологічна культура. Вона передбачає здатність попереджати конфлікти, конструктивно вирішувати суперечності, застосовувати технології медіації та сприяти формуванню культури мирного спілкування. Ефективне вирішення конфліктів забезпечує позитивний психологічний клімат у колективі та сприяє гармонізації міжособистісних відносин [25].

У сучасних умовах цифровізації суспільства соціальний педагог повинен володіти навичками онлайн-комунікації. Використання соціальних мереж, електронної пошти, відеоконференцій, месенджерів та дистанційних платформ розширює можливості професійної взаємодії з дітьми та молоддю. Цифрова комунікація дозволяє забезпечувати оперативність соціально-педагогічної підтримки, організовувати дистанційне консультування та підтримувати зв'язок із клієнтами в умовах обмеженого особистого контакту [27].

Суттєву роль у формуванні комунікативної компетентності відіграє професійна етика соціального педагога. Етична культура визначає стиль професійного спілкування, характер взаємин із клієнтами та рівень професійної відповідальності. Соціальний педагог повинен дотримуватися принципів гуманізму, конфіденційності, толерантності, поваги до особистості та недопущення дискримінації. Етична поведінка сприяє формуванню позитивного іміджу фахівця та підвищує ефективність професійної взаємодії [16].

Важливою умовою розвитку комунікативної компетентності є професійне самовдосконалення соціального педагога. Фахівець повинен постійно працювати над розвитком комунікативних умінь, удосконалювати навички професійного спілкування, брати участь у тренінгах, семінарах, професійних консультаціях та обмінюватися досвідом із колегами. Самоосвіта та професійна рефлексія сприяють підвищенню якості соціально-педагогічної діяльності [29].

Комунікативна компетентність соціального педагога є необхідною умовою ефективної міжвідомчої взаємодії. У процесі співпраці з педагогами, психологами, соціальними працівниками, представниками державних установ та громадських організацій соціальний педагог повинен уміти організувати професійний діалог, координувати спільну діяльність, вести переговори та досягати взаєморозуміння між усіма учасниками соціально-педагогічного процесу [26].

Таким чином, комунікативна компетентність соціального педагога є важливою основою ефективної професійної взаємодії у роботі з дітьми та молоддю. Вона забезпечує результативність професійного спілкування, сприяє формуванню довірливих взаємин, підвищує ефективність соціально-педагогічної підтримки та створює умови для успішної соціалізації особистості. Розвиток комунікативної компетентності є необхідною умовою

професійного становлення соціального педагога та підвищення якості соціально-педагогічної діяльності.

2.4. Стан професійної взаємодії соціальних педагогів і шляхи її вдосконалення

Ефективність соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю значною мірою залежить від рівня організації професійної взаємодії соціального педагога з усіма учасниками соціально-виховного процесу. Саме тому важливим етапом дослідження є вивчення сучасного стану професійної взаємодії у практичній діяльності соціальних педагогів, визначення основних труднощів, потреб та перспектив її вдосконалення.

Саме тому одним із завдань дослідження стало визначення рівня ефективності професійної взаємодії соціальних педагогів з дітьми, молоддю, педагогічними працівниками та представниками інших соціальних установ.

Було здійснено анкетування педагогів Чолгинської гімназії Новояворівської міської ради, а також вчителів Новояворівського ліцею та ЗЗСО №1, 2, 3. Серед респондентів були керівники ЗЗСО, соціальні педагоги, вчителі, практичні психологи (всього – 36 осіб). Анкетування показало, що більшість фахівців усвідомлюють важливість професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі. Зокрема, 87 % опитаних зазначили, що ефективність професійної діяльності соціальних педагогів безпосередньо залежить від рівня співпраці з педагогами, батьками та соціальними службами. Водночас частина респондентів відзначила, що мають місце і пені труднощі у процесі міжвідомчої взаємодії.

Серед них респонденти називали такі:

- недостатня координація дій між установами;
- значне професійне навантаження у соціальних педагогів;
- обмежені можливості для обміну досвідом.

Було встановлено, що високий рівень професійної взаємодії мають 24 % працівників психологічних служб освітніх закладів (соціальних педагогів і практичних психологів). Для них характерними є високий рівень комунікативної компетентності, здатність до партнерської взаємодії, активне використання сучасних соціально-педагогічних технологій та готовність до міжвідомчої співпраці. 41 % респондентів засвідчив, що має місце достатній рівень професійної взаємодії. Середній рівень взаємодії соціальних педагогів відзначило 27 % респондентів. У відповідях зазначалось, що для цієї категорії типовими є труднощі у встановленні ефективної співпраці з батьками та представниками інших соціальних установ і недостатня впевненість у професійному спілкуванні та обмежене використання сучасних методів взаємодії.

Низький рівень професійної взаємодії відзначили 8 % опитаних. Зазначалось, що такі фахівці мають труднощі у професійній комунікації, недостатньо володіють навичками організації партнерської взаємодії та потребують суттєвого професійного вдосконалення. Результати анкетування подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівень	Кількість осіб	Відсоток
Високий	6	24 %
Достатній	10	41 %
Середній	7	27 %
Низький	2	8 %

Під час бесід із соціальними педагогами було встановлено, що найбільш ефективними формами професійної взаємодії вони вважають індивідуальні консультації, тренінгові заняття, міжвідомчі наради, соціально-педагогічний супровід та проєктну діяльність.

Частина респондентів відзначала позитивний вплив інтерактивних методів роботи на формування довірливих взаємин із дітьми та молоддю.

У ході співбесід було також виявлено, що ефективність професійної взаємодії значною мірою залежить від психологічного клімату у закладі освіти, рівня підтримки з боку адміністрації та готовності педагогічного колективу до співпраці. У закладах освіти, де між учасниками освітнього процесу переважають партнерські взаємини, соціально-педагогічна діяльність є більш результативною.

Отримані результати стали основою для розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю.

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності професійної взаємодії було визначено розвиток комунікативної компетентності соціальних педагогів. З цією метою доцільним є проведення тренінгів, семінарів, майстер-класів та практичних занять, спрямованих на розвиток комунікативних умінь, емпатії, толерантності та навичок активного слухання [17].

Особлива увага має також приділятися навчанню технологіям медіації та врегулювання конфліктних ситуацій [21].

Наступним важливим напрямом удосконалення професійної взаємодії, про яке зазначають багато дослідників є розвиток міжвідомчої співпраці, що ми теж включили як умову вдосконалення співпраці у свої рекомендації. Для підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії доцільно організовувати спільні наради, міждисциплінарні консультації, круглі столи та професійні обговорення проблем дітей та молоді [20].

Для покращення координації діяльності різних фахівців було рекомендовано створювати мультидисциплінарні команди супроводу дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. До складу таких команд можуть входити соціальні педагоги, практичні психологи, медичні працівники, представники соціальних служб, юристи та педагоги. Командний

підхід забезпечує комплексний аналіз проблеми та дозволяє ефективніше організувати соціально-педагогічну підтримку [26].

Однією з актуальних на наш погляд рекомендацій є більш активне використання сучасних соціально-педагогічних технологій у професійній взаємодії. У соціально-педагогічній діяльності це передбачає ширше застосування інтерактивних методів роботи. Це – тренінги, рольові ігри, кейс-методи, проектну діяльність, арттерапію, форум-театр, соціальні акції та інформаційно-просвітницькі кампанії [6].

Ще одним важливим напрямом удосконалення професійної взаємодії було визначено використання інформаційно-комунікаційних технологій. Соціальним педагогам було рекомендовано застосовувати онлайн-консультування, відеоконференції, електронні платформи, соціальні мережі та цифрові сервіси для підтримки комунікації з дітьми, молоддю та батьками [27].

Особливий наголос у роботі соціальних педагогів було зроблено на організації професійної взаємодії з батьками. З метою підвищення рівня партнерства з батьками рекомендовано проводити батьківські тренінги, консультації, тематичні зустрічі, родинні заходи та просвітницькі програми, спрямовані на формування педагогічної культури батьків та розвитку відповідального батьківства [14].

З метою профілактики професійного вигорання соціальних педагогів було рекомендовано організувати психологічну підтримку фахівців, професійні супервізії, тренінги емоційної стійкості та заходи професійного саморозвитку. Ми враховували при цьому, що в наукових джерелах психологічне благополуччя соціального педагога визнається важливою умовою ефективної професійної взаємодії та результативності соціально-педагогічної діяльності [25].

Таким чином комплекс практичних рекомендацій для соціальних педагогів включав наступні умови:

1. Систематично підвищувати рівень комунікативної компетентності та професійної культури.
2. Активно використовувати інтерактивні та цифрові технології професійної взаємодії.
3. Розвивати міжвідомчу співпрацю та командний підхід у роботі з дітьми та молоддю.
4. Залучати батьків до соціально-педагогічного процесу через партнерські форми взаємодії.
5. Організовувати профілактичні заходи щодо попередження негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі.
6. Забезпечувати психологічну підтримку дітей, молоді та самих фахівців.
7. Створювати безпечне, толерантне та підтримувальне освітнє середовище.

Ми вважаємо, що реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю, удосконаленню системи соціально-педагогічної підтримки та формуванню позитивного соціального середовища для розвитку особистості.

Упровадження практичних рекомендацій здійснювалося упродовж другого півріччя 2025-2026 навчального року на базі двох закладів загальної середньої освіти м. Новояворівська. У процесі роботи соціальні педагоги використовували інтерактивні технології професійної взаємодії, проводили тренінгові заняття, консультації, профілактичні заходи та організовували партнерську взаємодію з батьками, педагогами та представниками соціальних служб.

Результати дослідження засвідчили позитивні зміни у професійній діяльності соціальних педагогів. Зокрема, покращився рівень професійної комунікації між соціальними педагогами та учасниками освітнього процесу.

Соціальні педагоги почали активніше використовувати методи активного слухання, партнерський стиль спілкування, інтерактивні технології та елементи медіації у вирішенні конфліктних ситуацій.

Після впровадження рекомендацій спостерігалось підвищення рівня комунікативної компетентності фахівців, що відзначали як самі соціальні педагоги, так і керівники ЗЗСО і вчителі та практичні психологи цих освітніх установ. Відзначалось, що соціальні педагоги стали краще координувати спільну діяльність та ефективніше взаємодіяти з батьками, педагогами та представниками інших установ. Особливо позитивні результати були помітні в організації командної роботи.

У процесі педагогічного спостереження було встановлено, що після впровадження рекомендацій у закладах освіти став підвищуватися рівень довіри між соціальними педагогами та дітьми. Учні стали активніше брати участь у тренінгах, профілактичних заходах та волонтерській діяльності.

Позитивні зміни стали відзначатися і у взаємодії соціальних педагогів із батьками. Вони почали частіше співпрацювати із закладом освіти та брати участь у вирішенні проблем дітей і молоді.

Разом із позитивними результатами було виявлено і певні труднощі у процесі впровадження рекомендацій. Серед основних проблем соціальні педагоги відзначали недостатню матеріально-технічну базу, велике професійне навантаження, обмежений час для міжвідомчої співпраці та недостатній рівень цифрової підготовки окремих фахівців. Одночасно педагоги вважають доцільним подальше використання запропонованих рекомендацій у практичній діяльності.

Результати дослідження підтвердили, що ефективність професійної взаємодії значною мірою залежить від рівня комунікативної компетентності соціального педагога, готовності до партнерської співпраці та використання сучасних соціально-педагогічних технологій. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення безпечного освітнього середовища, психологічна

підтримка дітей та молоді, а також координація діяльності різних соціальних інституцій.

Отже, аналіз результатів дотримання практичних рекомендацій засвідчив їх позитивний вплив на організацію професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю. Реалізація запропонованих заходів сприяла підвищенню рівня професійної компетентності соціальних педагогів, удосконаленню міжвідомчої співпраці та покращенню якості соціально-педагогічної підтримки дітей і молоді.

Висновки до розділу 2

Організація професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі має комплексний характер і ґрунтується на принципах гуманізму, партнерства, толерантності, добровільності та індивідуального підходу. Ефективність професійної взаємодії забезпечується використанням сучасних форм і технологій роботи, спрямованих на розвиток соціальної активності, підтримку особистості та створення сприятливого соціального середовища для дітей та молоді.

Важливою складовою соціально-педагогічної діяльності є міжвідомча взаємодія. Соціальний педагог співпрацює із закладами освіти, соціальними службами, медичними установами, правоохоронними органами, громадськими та волонтерськими організаціями з метою комплексного вирішення проблем дітей та молоді. Міжвідомча взаємодія забезпечує координацію діяльності різних фахівців, дозволяє об'єднати професійні ресурси та створити ефективну систему соціального захисту й підтримки дітей і молоді.

Ключовою умовою ефективної професійної взаємодії є сформованість комунікативної компетентності соціального педагога. Комунікативна компетентність охоплює систему професійних знань, умінь та навичок,

необхідних для конструктивного спілкування, встановлення довірливих взаємин, попередження конфліктів та організації партнерської взаємодії. Особливого значення набувають уміння активного слухання, емпатія, толерантність, володіння технологіями медіації та навички цифрової комунікації.

Результати анкетування, бесід та педагогічного спостереження показали, що більшість соціальних педагогів усвідомлюють значення професійної комунікації, партнерства та міжвідомчої співпраці у процесі соціально-педагогічної підтримки особистості. Водночас було виявлено певні труднощі у професійній діяльності, зокрема недостатній рівень координації між соціальними установами, потребу у вдосконаленні комунікативної компетентності та необхідність активнішого використання сучасних технологій професійної взаємодії.

Найбільш поширеними формами професійної взаємодії у діяльності соціальних педагогів є консультації, тренінги, соціально-педагогічний супровід, профілактичні заходи, міжвідомчі зустрічі та проектна діяльність. Використання інтерактивних технологій, медіації, цифрових засобів комунікації та командного підходу сприяє підвищенню ефективності соціально-педагогічної роботи та покращенню взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Рекомендації з удосконалення взаємодії передбачали:

- розвиток комунікативної компетентності фахівців;
- активізація міжвідомчої співпраці та використання інтерактивних і цифрових технологій;
- створення безпечного освітнього середовища;
- залучення батьків до соціально-педагогічного процесу т;
- профілактика професійного вигорання соціальних педагогів.

Дотримання рекомендацій засвідчило їх ефективність та позитивний вплив на професійну діяльність соціальних педагогів. Після реалізації

запропонованих заходів спостерігалось підвищення рівня комунікативної компетентності, активізація міжвідомчої взаємодії та зростання рівня довіри між соціальними педагогами, дітьми та батьками.

Отже, результати проведеного дослідження підтвердили, що професійна взаємодія є необхідною умовою ефективної соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено теоретичне та практичне дослідження проблеми професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю. На основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових документів та результатів емпіричного дослідження визначено сутність професійної взаємодії, її особливості, основні форми та технології організації, а також обґрунтовано шляхи підвищення ефективності професійної взаємодії у діяльності соціального педагога.

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження сформульовано такі висновки:

1. Професійна взаємодія у соціально-педагогічній роботі є складним багатокomпонентним процесом, який охоплює систему професійного спілкування, співпраці та партнерських взаємин між соціальним педагогом, дітьми, молоддю, сім'єю, педагогічними працівниками та представниками різних соціальних інституцій. Основою професійної взаємодії виступають гуманістичний підхід, толерантність, партнерство, довіра та професійна відповідальність.

1. З'ясовано, що професійна взаємодія соціального педагога з дітьми та молоддю має специфічні особливості, пов'язані з необхідністю врахування вікових, психологічних та соціальних характеристик особистості. Ефективність взаємодії значною мірою залежить від здатності соціального педагога встановлювати довірливі взаємини, забезпечувати емоційну підтримку, створювати безпечне соціальне середовище та сприяти успішній соціалізації дітей і молоді.

2. Серед форм, методів та технологій професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі найбільш ефективними є індивідуальні консультації, тренінги, соціально-педагогічний супровід, проєктна діяльність, інтерактивні технології, медіація та цифрові засоби комунікації. Використання сучасних соціально-педагогічних технологій сприяє розвитку соціальної активності

дітей і молоді, формуванню життєвих компетентностей та підвищенню результативності соціально-педагогічної підтримки.

3. Стан професійної взаємодії соціальних педагогів свідчить, що існує потреба у вдосконаленні комунікативної компетентності, розвитку міжвідомчої співпраці, використанні сучасних технологій професійної взаємодії та підвищенні рівня професійної підготовки.

4. Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності професійної взаємодії у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю спрямовані на подальший розвиток комунікативної компетентності соціальних педагогів, активізацію міжвідомчої взаємодії, використання інтерактивних і цифрових технологій, створення безпечного освітнього середовища та залучення батьків до партнерської співпраці.

5. Аналіз результатів упровадження практичних рекомендацій підтвердив їх ефективність. Установлено позитивну динаміку у рівнях професійної взаємодії соціальних педагогів, покращення психологічного клімату у закладах освіти, підвищення рівня довіри між учасниками освітнього процесу та активізацію міжвідомчої співпраці. Це свідчить про доцільність подальшого впровадження сучасних технологій професійної взаємодії у практику соціально-педагогічної діяльності.

Отже, робимо висновок, що професійна взаємодія є важливою умовою ефективної соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Її результативність залежить від рівня професійної компетентності соціального педагога, здатності до партнерської співпраці, використання сучасних соціально-педагогічних технологій та організації комплексної міжвідомчої підтримки дітей і молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева О. В. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю: навч. посіб. Київ: Слово, 2021. 312 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 134 с.
3. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 208 с.
4. Богданова І. М. Професійна культура соціального педагога: монографія. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2020. 286 с.
5. Бочарова В. Г. Соціально-педагогічна діяльність: теорія та практика. Київ: Освіта України, 2019. 352 с.
6. Василькова Ю. В. Методика і технологія роботи соціального педагога: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2021. 412 с.
7. Галагузова М. А. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2020. 320 с.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2018. 376 с.
9. Дубич К. В. Професійна взаємодія фахівців соціальної сфери: навч.-метод. посіб. Київ: Каравела, 2022. 198 с.
10. Журавель Т. В. Соціально-педагогічна підтримка дітей та молоді у сучасних умовах. Соціальна робота та соціальна освіта. 2021. № 2 (7). С. 45-53.
11. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/ed20190117/comp20231231>
12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru>
13. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012402>

14. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 416 с.
15. Ільїна Н. М. Організація професійної взаємодії у соціально-педагогічній діяльності. Педагогічний альманах. 2022. № 51. С. 87-94.
16. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 488 с.
17. Коваль Л. В. Комунікативна компетентність соціального педагога у професійній взаємодії. Молодь і ринок. 2021. № 5. С. 102-107.
18. Коляда Н. М. Теоретичні основи соціально-педагогічної роботи з молоддю: навч. посіб. Умань: Візаві, 2021. 240 с.
19. Лактіонова Г. М. Соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти: навч. посіб. Київ: Науковий світ, 2020. 296 с.
20. Лукашевич М. П. Соціальна робота: теорія і практика: підручник. Київ: Каравела, 2021. 368 с.
21. Максимовський С. Д. Професійне спілкування у соціальній роботі: навч. посіб. Львів: Новий Світ – 2000, 2020. 214 с.
22. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Київ: Атіка, 2019. 264 с.
23. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
24. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2020. 560 с.
25. Петрович В. С. Етичні засади професійної взаємодії соціального педагога. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2021. № 2 (49). С. 132-136.
26. Савіцька В. В. Соціально-педагогічна діяльність у громаді: сучасні підходи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* 2022. № 1. С.56-63.

27. Семигіна Т. В. Соціальна робота: сучасні глобалізаційні виклики. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 274 с.
28. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Й. Капської. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 488 с.
29. Соціально-педагогічна робота з різними категоріями клієнтів: навч. посіб. / за ред. І. Д. Зверєвої. Київ: Слово, 2020. 368 с.
30. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Знання, 2020. 574 с.
31. Фурман А. В. Психологія професійної взаємодії: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2021. 310 с.
32. Харченко С. Я. Соціально-педагогічна діяльність у сучасному освітньому просторі. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. 284 с.
33. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Львів: Новий Світ – 2000, 2021. 256 с.
34. Payne M. Modern Social Work Theory. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021. 456 p.
35. Pierson J., Thomas M. The Social Work Dictionary. New York: McGraw-Hill Education, 2020. 548 p.
36. Shulman L. The Skills of Helping Individuals, Families, Groups, and Communities. Boston: Cengage Learning, 2019. 816 p.
37. Trevithick P. Social Work Skills and Knowledge: A Practice Handbook. 4th ed. London: Open University Press, 2021. 512 p.
38. Webb S. A. Social Work in a Risk Society: Social and Political Perspectives. London: Palgrave Macmillan, 2020. 278 p.
39. Woodcock R. Professional Relationships in Social Work Practice. London: Sage Publications, 2022. 244 p.
40. Youth Work and Professional Development / ed. by P. Alldred. London: Routledge, 2021. 296 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностична карта оцінювання рівня професійної взаємодії соціального педагога

Критерій	Показники	Рівень прояву
Комунікативний	Уміння встановлювати контакт, вести діалог, здійснювати активне слухання	високий / достатній / середній / низький
Організаційний	Уміння координувати взаємодію між учасниками соціально-педагогічного процесу	високий / достатній / середній / низький
Емоційно-психологічний	Емпатія, толерантність, емоційна стійкість	високий / достатній / середній / низький
Діяльнісний	Використання сучасних форм і технологій професійної взаємодії	високий / достатній / середній / низький

Додаток Б

Тренінгове заняття

«Ефективна професійна взаємодія соціального педагога»

Мета: розвиток комунікативної компетентності, навичок партнерської взаємодії та конструктивного спілкування.

Завдання:

- формувати навички активного слухання;
- розвивати емпатію та толерантність;
- удосконалювати навички вирішення конфліктів;
- формувати вміння командної взаємодії.

Вправа 1. «Знайомство»

Учасники називають своє ім'я та одну професійну якість, яка допомагає їм у взаємодії з дітьми та молоддю.

Вправа 2. «Активне слухання»

Робота в парах: один учасник розповідає про професійну ситуацію, інший використовує техніки активного слухання.

Вправа 3. «Конфліктна ситуація»

Учасники отримують кейси конфліктних ситуацій та пропонують шляхи їх конструктивного вирішення.

Вправа 4. «Командна взаємодія»

Учасники виконують групове завдання, що потребує координації дій та співпраці.

Підбиття підсумків

Обговорення отриманого досвіду та визначення практичних способів удосконалення професійної взаємодії.

Додаток В

Рекомендації соціальному педагогу щодо підвищення ефективності професійної взаємодії

1. Постійно вдосконалювати комунікативну компетентність.
2. Використовувати інтерактивні методи професійної взаємодії.
3. Дотримуватися принципів гуманізму, толерантності та партнерства.
4. Застосовувати технології медіації у вирішенні конфліктів.
5. Розвивати міжвідомчу співпрацю з різними соціальними інституціями.
6. Використовувати цифрові технології у професійній діяльності.
7. Створювати позитивний психологічний клімат у дитячому та молодіжному середовищі.
8. Організовувати профілактичну роботу щодо попередження негативних явищ.
9. Підтримувати партнерські взаємини з батьками та педагогами.
10. Здійснювати професійне самовдосконалення та профілактику емоційного вигорання.

Додаток Г

Приклад плану міжвідомчої взаємодії у роботі з дитиною, яка перебуває у складних життєвих обставинах

Етап роботи	Зміст діяльності	Відповідальні особи
Діагностичний	Вивчення соціально-психологічного стану дитини	Соціальний педагог, психолог
Організаційний	Проведення міжвідомчої наради	Адміністрація закладу освіти
Практичний	Надання психологічної, соціальної та педагогічної підтримки	Соціальний педагог, психолог, соціальні служби
Консультативний	Робота з батьками та педагогами	Соціальний педагог
Контрольно-оцінювальний	Аналіз результатів соціального супроводу	Мультидисциплінарна команда

Додаток Д

Пам'ятка для батьків

«Ефективна взаємодія з дитиною підліткового віку»

- Поважайте особистість дитини та її думку.
- Підтримуйте відкритий діалог у сім'ї.
- Уникайте надмірної критики та покарань.
- Проводьте більше часу разом із дитиною.
- Формуйте атмосферу довіри та емоційної підтримки.
- Допмагайте дитині у вирішенні проблем, а не звинувачуйте її.
- Співпрацюйте із закладом освіти та соціальним педагогом.
- Сприяйте розвитку самостійності та відповідальності підлітка.